

УДК 82.091(44)(06):821.161.2.09Л.Українка

ПАРИЗЬКИЙ КОЛОКВІУМ “ЛЕСЯ УКРАЇНКА” 1982

Ярема Кравець

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська 1, Львів, 79000, Україна;
e-mail: yaremakravets@gmail.com*

Недостатньо відомий у вітчизняному лесезнавстві Паризький колоквіум “Лєся Українка”, організований 1982 р. відділом загального та порівняльного літературознавства Сорбонни і філософським факультетом УВУ (Мюнхен). Зібравши п’ятнадцять авторитетних доповідачів української діаспори Франції, США, Канади, а також провідних французьких науковців-славістів, Колоквіум став справжнім форумом лесезнавчих студій.

Ключові слова: Лєся Українка, Паризький колоквіум, компаративістика, деспотизм, національний рух, відродження.

В одній із своїх українознавчих праць французька славістка Марі Шеррер такими словами висловила про Івана Франка: “Франковий геній був надто великий для його народу. Того дня, коли Захід відкриє його, це буде ще один велетень, якого можна буде додати до невеликої кількості тих, хто панує у світовій літературі”. Так само, видається, можна сказати і про Лєсю Українку, цю незбагненну ще повністю неординарну особистість в українській літературі та й взагалі культурі, не кажучи вже про Захід, який одного дня все-таки відкриє для себе цю *Notre Dame d’Ukraine*.

Подібну думку висловив літературознавець Ігор Качуровський у своєму слові “Віддана праці і красі: компаративний аналіз творчості Лєсі Українки”, виголошеному під час роботи паризького колоквіуму “Лєся Українка. 1982”: *“Творчість Лєсі Українки дотепер мало перекладена західними мовами. Ось чому вислів “Лєся Українка – явище світової літератури” має особливий сенс. Насамперед, це означає, що своїми мистецькими вартостями творчість поетеси знаходиться на рівні світової літератури. Вистачає сказати, що її драми, драматичні поеми та діалоги не поступаються найкращим драматичним творам її часу – драматургії Оскара Вайльда, Габрієле д’Аннунціо, Генрика Ібсена, Кнута Гамсуна, Моріса Метерлінка або Антона Чехова”* [8, с. 99].

І дещо далі: *“Трагедія Лєсі Українки полягає не лише в тому факті, що вона писала свої шедеври прикута до ліжка, долаючи хворобу, але також в тому, що не існувало перекладів, які зробили б її знаною європейським читачам і глядачам. З іншого боку, зазначає І. Качуровський, вона не могла також захопити сучасного українського читача через революційний дух її драм і драматичних поем. Не маю на думці заклик до революції, а формальні зміни та несподівані інновації, завдяки яким вона увійшла в українську драматургію найбільшим новатором”* [8, с. 103].

Варто зазначити, що до Паризького колоквіуму 1982 р. життя і творчість Лесі Українки знаходили свою критичну оцінку в різних французькомовних літературах – насамперед французькій, а також бельгійській, швейцарській та люксембурзькій, хоча видається, що за життя поетеси не було окремих французькомовних розвідок про її творчість, як і перекладів її віршів у французькомовних країнах. Безперечно, таке зацікавлення українською поетесою пов’язувалося насамперед із загальним пізнанням українського літературного процесу XIX–XX ст., де неодмінно звучали імена Тараса Шевченка, Івана Франка. Окремі видання із французькомовного лесезнавства бачимо лише у 70–80-х рр. XX ст.

Науковим підсумком досягнень у французькомовному лесезнавстві стало видання матеріалів Колоквіуму “Леся Українка”, що проходив 23–24 квітня 1982 р. у Сорбонні.

Науковий форум “Леся Українка”, організований Університетом загального та порівняльного літературознавства Сорбонни і філософським факультетом Українського Вільного Університету в Мюнхені, згуртував учених Франції, ФРН, США та Канади. Мета Колоквіуму полягала в тому, щоб “ознайомити ширший загал із жінкою, мужністю і талантом якої повинні нарешті вийти із забуття” [2, с. 7].

Лесезнавчий колоквіум працював упродовж двох днів, 23–24 квітня 1982 р. трьома окремими засіданнями, які очолювали французький славіст Мішель Кадо, професор паризької Сорбонни, літературознавець Аркадій Жуковський, професор УВУ, теперішній голова НТШ у Західній Європі, Володимир Янів, тодішній ректор УВУ.

Під час роботи колоквіуму оголошувалися такі доповіді: “Леся Українка в національному русі”, “Україна між 1870 і 1914. Епоха Лесі Українки”, “Леся Українка як письменниця-політик і керівник української соціал-демократії”, “Філософські аспекти творчості Лесі Українки” (*перше засідання*); “Леся Українка і міф про Дон Жуана”, “Проблема української родини через “Лісову пісню” Лесі Українки і “Тіні забутих предків” Михайла Коцюбинського”, “Метафора у творчості Лесі Українки”, “Віддана правді і красі (порівняльний аналіз творчості Лесі Українки)”, “Бунт проти деспотизму у В. Гюго та Л. Українки” (*друге засідання*); “Леся Українка і відродження української літератури у двадцяті роки”, “Жінка у французькій літературі часу Лесі Українки”, “Конфлікт поколінь у Лесі Українки”, “Леся Українка – етномузиколог” (*третє засідання*).

У Колоквіумі, який віддав пошанівок Лесі Українці – патріотці і космополітові, українці і європейці, символів плідного зв’язку між традиціями і культурою Сходу та Заходу, брали участь відомі вчені-українознавці – А. Жуковський, Ольга та Марта Вітошинські (Франція), Богдан Куропас, Оксана Драй-Хмара Ашер, Роман Жилавий та Борис Глинський (США), Яр Славутич (Канада) та тодішній ректор УВУ в Мюнхені В. Янів (ФРН).

Щодо самої тематики Колоквіуму творчість поетеси подавалася на широкому тлі епохи – як політичному, так і соціально-культурному. Історик Володимир Косик нагадав історичні умови передвоєнної царської Росії, руйнівні укази якої обмежували можливість розвою мистецького та літературного життя в поневолених країнах, зокрема в Україні. Такий стан речей спонукав Лесю Українку торкнутися, з одного боку, проблеми незалежності та національного самовизначення, а з другого – проповідувати

необхідність нищівної боротьби. Поетеса була справжнім співцем, “рисорджименто” якої доволі умовно поєднувалося з її приналежністю до соціал-демократичної партії та її основними гуманістичними та пацифістськими принципами. Цьому внутрішньому протиріччю було присвячене дослідження паризького літературознавця, голови НТШ у Західній Європі А. Жуковського.

Розпочинаючи роботу колоквіуму, авторитетний літературознавець-славіст, професор Сорбонни Мішель Кадо наголосив на тому, що *“сьогодні нікого більше не дивує у країні Жорж Санд, Коллет і Сімони де Бовуар письменник-жінка: однак дуже дивним є те, що в кінці минулого століття ця родюча українська земля народила серед своїх соковитіших плодів двох жінок, які дуже різнилися своїм талантом, характером і долею: однак вони обидві – Марія Башкирцева і Леся Українка – були гідні того, щоб зайняти чільне місце в літературній історії свого краю (...) Леся Українка як жінка боролася за те, щоб утвердитися в чоловічому суспільстві; як хвора боролася за те, щоб всупереч прогресуючій недузї, яку ніхто ще не вмів лікувати, виконати свій задум; врятувати, вона боролася як українка, котра наполегливо писала свої шедеври майже забороненою мовою, мовою народу, що не визнавався державами, які поділили його територію, мовою культури, яка жила всупереч переслідуванням будь-яких її виявів упродовж кількох століть”* [2, с. 7].

Мішель Кадо звернув увагу на важливість окремих повідомлень колоквіуму, які, безперечно, допоможуть насамперед визначити роль Лесі Українки в українському відродженні її часу, з’ясувати різні аспекти ліричної та драматичної творчості Лесі Українки, особливо в їхньому порівняльному аспекті, як-от, “Лісова пісня”, як відтворення давньої теми Ондина в дусі Гауптмана чи Метерлінка, або ж “Камінний господар”, кілька уривків якого були поміщені в “Міфі про “Дон Жуана” французького дослідника Жана Русе (1978).

На першому засіданні Колоквіуму йшлося про історичні та соціально-культурні аспекти, а також окреме вивчення творчості поетеси з точки зору філософської вартості її творів. Ці філософські аспекти дійсно являють собою важливі ключові поняття. Деспотичний характер абсолютистської царської Росії змушував Лесю Українку приховувати свої ідеї, вдаючись до тематики минулих часів, поміщаючи дію драматичних творів у віддалені країни. Сюжети її творів, багатих метафорами, а також сповнених мовою загадкових символів, є безсумнівним джерелом філософського дійства. Драма Лесі Українки – це багаточисленні фацетії філософського духу.

Виступ А. Жуковського, тогочасного професора УВУ та паризького INALCO, під назвою “Леся Українка в національному русі” повинен був, за задумом автора, краще подати літературну творчість поетеси через її громадську діяльність та політичні ідеї. Політична та національна заангажованість Лесі Українки, що бачиться в певних творах пройнятих ліризмом та ідеалізмом, може пройти абсолютно повз увагу тих, хто не обізнаний із українським національним рухом того часу. Коротко переповівши біографію поетеси, А. Жуковський визначив чотири періоди культурно-політичної діяльності Лесі Українки, що співпали з її літературною творчістю: I – участь юної поетеси в літературному гуртку Миколи Лисенка, що об’єднав учасників славної “Старої громади” та “Плеяди”, до якої належала Леся; II – участь поетеси у “гуртку молодих

політиків”, що був особливо активним у 1888–1896 рр. і ставив перед собою мету “пробуджувати національне почуття українського народу”. Перебуваючи під великим впливом свого дядька Михайла Драгоманова, з яким листувалася з п’ятирічного віку, Леся Українка розпочинає збір матеріалів з українського фольклору, веде культурознавчу кампанію в середовищі селян, займає позицію Мих. Драгоманова в ідеологічній полеміці, яка протиставила в той час Драгоманова та Грінченка; (III) участь Лесі Українки в українському соціал-демократичному об’єднанні, створеному І. Стешенком, де вона стала його ідеологом; група І. Стешенка зосередила свою діяльність на ідеологічних питаннях; (IV) 1903–1906 рр., коли Леся Українка поступово відходить од соціалістичної організації, взявши приклад І. Франка, і наближається до націонал-демократичних поглядів.

Тогочасні політичні настрої поетеси, як зазначав історик української літератури О. Дорошкевич, найяскравіше виявилися у творах того часу – “Руфін і Прісцилла”, “Бояриня” та “Оргія”: *“Починаючи з революції 1905 р. письменниця рухається від соціалістичної ідеології до чисто національних позицій”*. А. Жуковський нагадав, що було декілька причин, які спонукали Лесю Українку до відходу од активного політичного життя: звичайно, насамперед її здоров’я, а також бажання позбутися того стану, коли *“треба служити літературі і політиці”*. Та, певно, найзначнішим чинником було те, що *“українські соціалісти та соціал-революціонери зійшли зі шляху української соціал-демократії та її західного стилю; вони частково підпали під вплив російського марксизму”* [7, с. 23]. Усе це було абсолютно чуже для Лесі Українки.

В останні роки життя Леся Українка присвятила себе повністю літературі (“Лісова пісня”, “Камінний господар”), поєднуючи політику і літературу (наприклад, у короткому драматичному діалозі, дія якого відбувається в античності, йдеться про події початку XX ст.), діалог двох рабів – єгипетського і гебрейського – у праці Лесі Українки “В будинку роботи у країні рабства” (1906). Отже, як зазначив А. Жуковський, *“Леся Українка брала активну участь у політичному житті своєї країни в кінці XIX – початку XX ст. і в певному розумінні “кристалізувала” українську політичну думку. Її приналежність до соціал-демократичного об’єднання (...) надихалася суспільними ідеями, які приходили з Центральної та Західної Європи. Її лінія політичної поведінки була постійно спрямована на те, щоб створити сприятливі умови для звільнення українського народу. В політичній площині вона працювала для незалежності України; у соціальній площині – для знищення експлуатації найбільш обездолених суспільних верств. Вона сподівалася на підтримку усіх політичних формацій та участь селян і робітників, керованих українською інтелігенцією для досягнення цих двох завдань. Працюючи для добра свого народу, вона мріяла про те, щоб побачити його вільним, позбавленим “братерської охорони” сусідів України”* [7, с. 25].

Згаданий вже історик Володимир Косик, який презентував УВУ у Мюнхені, побудував свою доповідь на найважливішому політичному моменті – поділові України на дві частини – російську та австро-угорську, що й визначило дальший виклад пропонованого матеріалу. Подавши дані про першорядну роль України в економічному рості Російської імперії, значний ріст кількості робітників на українських заводах, що привело до послаблення національного руху в містах, В. Косик торкнувся заходів, прийнятих російським

урядом проти українського національного руху. Історик звернув увагу на цікавий феномен: *“... обмеження на заборони в “російській” Україні привели до встановлення тісних зв’язків між українськими інтелектуалами по обидва боки кордону”* [9, с. 31], що дало змогу заснувати в “австрійській” Україні літературні газети та об’єднання, а особливо сприяло проникненню туди ідей українського національного руху, що втілювалося в появі радикальної партії – першої української політичної партії, у програмі якої 1896 р. вже стояло питання незалежності. Політичне життя в “російській” Україні стало активнішим із створенням у Києві 1897 р. української соціал-демократичної групи з участю Лесі Українки. Тепер у програму і зміст політичної боротьби у двох частинах України входять дві найважливіші ідеї національного руху – ідея єдності українського народу та ідея необхідності незалежності для цього народу. Ситуація складалася так, пояснював В. Косик, що *“упродовж XIX століття українська інтелігенція відчувала на собі вплив поважних федералістських ідей, проголошуваних зокрема Драгомановим»* [9, с. 37]. А це, як зазначив історик, пояснює чому *“більша частина української інтелігенції, переважно соціалістичних тенденцій, не вважала доцільним підтримувати ідеї незалежності, обмежуючись боротьбою за національну незалежність в рамках широкої автономії України”* [там само].

Питання про участь Лесі Українки в соціал-демократичному українському русі висвітлював у своїй доповіді “Леся Українка як письменник-політик і керівник української соціал-демократії” паризький літературознавець Богдан Феденко. *“Леся Українка – Лариса Косач мала всезагальні зацікавлення. А звідси, нормально, що вона зацікавилася політикою, як багато інших поетів і письменників. Та все ж, Леся Українка не обмежилася тим, що висловлювала свої політичні думки через посередництво деяких своїх літературних творів, – зауважив Б. Феденко. – Вона була блискучим політичним письменником і, я сказав би, професіональним. До того ж, Леся Українка була двигуном групи “Українська соціал-демократія”, заснованої у Києві 1896 р.”* [3, с. 41]. Ця група, як зазначив доповідач, справила великий вплив своїми політичними публікаціями у час народження сучасних українських політичних партій. Б. Феденко підкреслив, що він мав нагоду пізнати політичні тексти Лесі Українки завдяки опрацюванню архівів закордонного Комітету Української робітничої соціал-демократичної партії.

Повернувшись до України по смерті Михайла Драгоманова в червні 1895 р., Леся Українка входить у групу “Українська соціал-демократія”, стає соціал-демократкою, аж ніяк не приймаючи голосливо теорій Маркса.

Б. Феденко торкнувся полеміки, що розгорнулася між І. Франком, який дорікав революціонерам-українцям з “Народною Волею”, що вони витрачають свою енергію для російської партії, та Лесею Українкою, яка вважала, що інтелектуали повинні насамперед боротися за право вільно працювати серед свого народу.

Доповідач оглянув окремі публікації партійних видань, що належать авторству Лесі Українки, або ж були подані нею для публікації в тогочасних львівських часописах. Публікуючи низку брошур під ініціалами С. Д. (“Царі, пани і люди”, “Яке наше життя під московськими царями” та інші), Леся Українка трактувала проблеми національного і соціального гніту українських трударів, закликала маси до боротьби проти деспотизму, що захищав експлуататорів робітників та селян. *“Слід наголосити на тій ролі,*

яку відіграла Леся Українка для створення соціал-демократичного українського руху через посередництво групи “Українська соціал-демократія”. Її група, що з’явилася ще перед заснуванням Української радикальної партії та Української соціалістичної партії упродовж 10 років (...) здійснювала важливий інтелектуальний вплив, багато посприяла роз’ясненню ідей молодого соціал-демократичного руху”, – зазначив Б. Феденко [3, с. 53].

Паризький філософ Кирило Митрович у доповіді “Філософські аспекти творчості Лесі Українки”, якою завершувалося ранкове засідання колоквиуму, викладав свої міркування наступним чином: “Філософські аспекти творчості Лесі Українки слід шукати не в окремих алюзіях на філософів того часу, а винятково в її особистих і поетичних відповідях на проблеми життя і в її ставленні до людей, до подій, до великих символів історії людства, які ніколи не переставали її хвилювати” [12, с. 56].

І далі: “Інтелектуальне життя Європи її часу постійно цікавило її, хвилювало, змушувало знайти своє місце. Кінець XIX століття в Європі відлунював у філософії відчайними закличками Ніцше: “смерть Бога”, “брутальна і цинічна воля “надлюдни” були тими ідеями, що кинули усе у круговерть, у нігілізм; нічого не залишилося святого на небі, нічого шанобливого у людині, ніякого майбутнього в історії, що не було б пов’язане із зиском” [3, с. 56–57]. Леся Українка знала, який відгомін усе це мало в літературі (“сатанізм” Бодлера, песимізм д’Аннунціо, гучно проголошене декадентство), писала про це у своїх статтях 1901–1902 рр. (“Два напрямлення в новітній італійській літературі (Ада Негри і д’Аннунціо)” та “Новая общественная драма”).

У своїх драмах Леся Українка, зазначав К. Митрович, звернулася до міфологічних та символічних постатей античності і перших років християнства, проголошуючи вічні вартості шляхетності, правди, відваги. Поетеса наголошувала на чисто естетичних вимогах до творчості і людського творіння. Митець, його особистість, його спорідненість із ідеалом краси є необхідними твірними вартостями історії людства. Вона засуджує “проблемні” твори, її власна заангажованість залишається в межах естетичних вимог. Однак, продовжував доповідач, вона не переставала нагадувати (наприклад у драматичній поемі “У пущі”) наскільки мистецький витвір залишається пов’язаним із життям національної спільноти, з культурою народу: “Митець відірваний од свого коріння знаходиться немов би у пустелі, він позбавлений необхідного середовища для повнокровного мистецького зросту” [12, с. 59].

Післяполудневе засідання колоквиуму 23 квітня, на якому було виголошено шість доповідей порівняльного характеру, відкривалося доповіддю “Леся Українка і міф про Дон Жуана” професора Паризької Сорбонни, літературознавця Жака Мореля. Зазначивши, що драму “Камінний господар” слід розглядати в натхненних іспанським героєм поетичній і театральній традиціях, французький літературознавець виголосив думку, що цей твір варто сприймати як своєрідний естетичний, соціологічний та духовний заповіт авторки. З 1970 р. французькі літературознавці і дослідники дістали змогу читати драму Лесі Українки завдяки перекладу Ольги Вітошинської; значне місце драмі Лесі Українки у своїй праці “Міф про Дон Жуана” (1978) приділив Жан Руссе, помістивши у складеній ним антології останню сцену драми. Твір Лесі Українки згадав поміж інших творів і Жан Массен у праці “Дон Жуан – літературний і му-

зичний міф” (1979). У цій драмі українська поетеса бажала показати певний синтез різних віртуальностей пропонованих сучасним міфом про Дон Жуана, подаючи його якомога виразнішим і переконливішим для своїх сучасників. Автор повідомлення дав докладний переказ змісту драми Лесі Українки, звернувши увагу на правдивий невимушений розподіл ролей, їхніх взаємовідносин та розміщення в людському просторі драми. *“Леся Українка, – зазначав Жак Морель, – придумала для своєї драми точні і навмисне величні декорації, якими передаються ефекти кольорів, гра світла і тіні; відповідно до обставин персонажі перетворюються на застигли живі полотна або ж ворушаться конкретними фігурами. Ці різноманітні декорації, протиставляючись одні одним, взаємно собі відповідають (...) Усі елементи складають чудовий сценічний твір, такий яскравий як драма В. Гюго, опера Моцарта або ж феєрія”* [11, с. 70–71].

Особливого значення цій феєрії, зазначав французький літературознавець, надає діалог – він організований навколо малої кількості символів із численними варіаціями. Завершуючи це повідомлення, доповідач акцентував на особливому значенні алегорії, складеної із образу Каменя: *“Духовна свобода людини може існувати лише в потаємній відданості і вірності своєму інтимному єству, в даному разі Долорес. Вона пропадає у небезпечних зобов’язаннях, що спонукаються соціальним і політичним марнославством. Ця драма – це розповідь про пошуки самої себе, бажання світової звитяги, внутрішньої свободи і земної амбіції”* [11, с. 72].

Оригінальною за своїм викладом була доповідь “Проблема української родини у “Лісовій пісні” Лесі Українки і “Тінях забутих предків” Михайла Коцюбинського” літературознавця В. Яніва. Обидва твори, як говорив доповідач, відразу ж викликали зацікавлення критики, яка позитивно відгукнулася про них. До того ж, ці твори були включені у список *Kindlers Literatur Lexikon*, який дав їм найвищу оцінку. В. Янів наголосив на тому, що докладніший аналіз цих творів виявляє вражаючі аналогії: у “Лісовій пісні” поряд живуть два світи: природа і людина. У творі М. Коцюбинського кохання двох юних осіб не пориває містичного зв’язку з природою, чи, краще, *“із добрими і лихими духами”*. І в “Лісовій пісні” і в “Тінях забутих предків” велике місце займають фольклорні елементи вірувань, забобонів, магічних висловлювань та ритуалів. *“Повертаючись до двох конкретних творів ми знаходимо надзвичайно вартісний порівняльний елемент стосовно двох українських племен, які відділені великими просторами, але мають багато спільних елементів у їхньому світогляді, чи, радше, у їхньому способі відчувати природу”* – резюмував В. Янів [5, с. 78]. Автор анотації у списку *Kindler* звернув особливу увагу на панпсихізм “Лісової пісні”; В. Янів, зі свого боку, говорив про інший феномен обидвох зазначених творів – “вічне кохання” – головний мотив твору Лесі Українки та М. Коцюбинського, – що показує наскільки ця ідея є головною для менталітету українця. Цей мотив, зазначив В. Янів, звучить вже при першій зустрічі Лукаша і Мавки – парубок дуже подобається Мавці і вона протиставляє любові людей любов серед природи. І тут, говорить В. Янів, розпочинається драма: Лукаш потрапляє між двох світів – ідеальний світ своїх мрій, забав і пісень, та реальний світ із важким і суворим життям.

У “Тінях забутих предків” проблема поставлена чіткіше засобом алегорій та символів, як певний ідеал, що ворушиться в глибині людської душі. Іван, якого манить

голос Марічки, ступає за ним через густі чагарники над проваллям і, не втримавшись на камені, гине, слухаючи відгомін свого імені, яким кохана Марічка кличе його до вічного єднання. “Таким є дивний кінець творів обидвох українських письменників, які майже одночасно вимріяли свої поеми про кохання сильніше смерті”, – резюмував В. Янів [5, с. 84].

Доповідь “Метафора у творчості Лесі Українки” науковця із Альбертівського університету Канади Яра Славутича відзначалася глибоким вчитуванням у поетичний і драматичний текст письменниці. “*Леся Українка (1871–1913), учениця Тараса Шевченка, використовує метафори вже із перших своїх віршів*”, – говорив Яр Славутич. – “*Тому було б цікаво поглянути аналітичним зором як розвивалися тропи, зокрема метафора, у її поетичній творчості взагалі*” [14, с. 86]. Науковець аналізував поетичну добірку Лесі Українки “Досвітні вогні” (1892) багату символічними метафорами, зазначивши однак, що “*тут метафори ще надто прямі, безпосередні, позбавлені глибокої та складної медитації, вишуканих образів*” [14, с. 87].

У першій своїй добірці Леся Українка лише подекуди оригінальна своїми метафорами, як і темами та звучністю своїх віршів. Її мова добра, однак, зазначав Яр Славутич, вона вміщає багато трюїзмів, у ній ще не видно майбутньої великої поетеси.

Більшої майстерності, на думку літературознавця, Леся Українка досягнула у другій поетичній добірці “Думи і мрії” (Львів, 1899), яка позначена великою оригінальністю змалювання. Науковець особливо виділяв вірш “Слово, чому ти не твердая криця”, в якому нема метафори у прямому розумінні слова, однак завдяки метафоричним епітетам та порівнянням вірш сприймається як цілком розгорнена метафора. Більш розгорнену метафору знаходимо в циклі “Ритми”.

Метафоричний стиль Леся Українка використовує і у драматичних поемах. Дуже тонкий метафоричний стиль, зазначив Яр Славутич, у першому творі цього жанру – “Одержима” (1901). Літературознавець посилався на дослідження Олени Спілової, яка звернула увагу на метафору-символ “*камінь у пустелі*”, що по-різному інтерпретується у цій поемі. “*Метафора в Лесі Українки розгортається і охоплює цілий твір, як навіть метафорична назва самої поеми “Одержима”*”, зазначав Яр Славутич [14, с. 93].

Окрему увагу літературознавець звернув і на такі твори Лесі Українки як “Камінний господар” та “Орґія”: у першому “*метафоричний стиль не лише розгортається, але також ускладнюється і стає багатоліким*” [14, с. 97]; у другому – маємо особливе розгортання метафори – “*аналогія між українським життям та грецькою історією проведена дуже добре*” [там само].

Вартість проголошеної доповіді про метафорику Лесі Українки була вагомішою через використання поетичних зразків Лесиних текстів у перекладах Андрія Свірка та Ольги Вітошинської, презентованих уривками із драми “Камінний господар” та окремими поетичними зразками віршів і поем Лесі Українки (цикл “Ритми”, “Одержима”, “Вавилонський полон”).

Окремий інтерес становлять ті доповіді Колоквіуму, в яких науковці торкалися культурологічних питань, пов’язаних із літературною діяльністю Лесі Українки, окремих порівняльних аспектів та аналогічних проблемних явищ у французькій літературі часів української поетеси.

Літературознавець із американського *Le noir-Rhyme College* (Гікорі) Богдан Куропас зосередив свою увагу на питанні “Плеяда” у творчості Лесі Українки”, участі юної поетеси в роботі української літературної групи, організованої 1889 р., діяльність якої особливо відповідала тогочасним пошукам Лесі Українки. Поетеса дуже часто відчувала себе ізольованою і самотньою серед своїх співвітчизників, які терпляче вірили в те, що історичні події самі вирішать існуючу несправедливість та складнощі: *“У той час, коли її сучасники захоплювалися легкими римами, що оспівували “темні ночі” і “дівочі очі”, Леся вишукувала європейські форми віршування”* – зазначив доповідач [10, с. 113].

Б. Куропас поставив перед собою завдання окреслити важкий і звивистий період у житті молоді поетеси і показати, що її успіх був повністю пов’язаний із знанням чужої літератури та діяльності французької “Плеяди”. Участь в українській “Плеяді” насамперед спрямувала Лесю Українку на пошуки ритмічної досконалості вірша та особливої рими, що були в центрі уваги учасників цього літературного об’єднання.

Як зазначив доповідач, *“дотепер критика недооцінювала роль і важливість української “Плеяди”, цієї динамічної молоді групи. (...) головною метою групи було широко відкрити свої двері на Захід, впустити свіже повітря до країни, яка довгий час була уярмлена і пригноблена Росією”* [10, с. 118–119]. Використавши текст поетичного циклу “Сім струн” (1890), *“що був однією з перших великих звитяг ліричної поезії Лесі Українки”* [10, с. 119], літературознавець проілюстрував ті зміни, що відбулися в поетичній творчості Лесі Українки. Своїм циклом “Сім струн” *“Леся хоче показати, як стилістичні, ритмічні і структурні характеристики поміщені в такі різні поетичні структури як гімн, колиська, сонет, рондо, ноктюрн і сетіна можуть застосовуватися до української поезики для того, щоб відобразити гаму могутніх ліричних і патріотичних почуттів”* [10, с. 120].

Міркування про участь Лесі Українки в українській “Плеяді” та відгомін поетичних пошуків французької “Плеяди” у творчості поетеси доповідач доповнив цікавими уривками з листування письменниці з О. Маковеєм, М. Старицьким, М. Павликом, в яких авторка висловлювала свої думки у традиції “Плеяди” дю Белле. Завершуючи доповідь, Б. Куропас нагадав, що мета української “Плеяди” добре відповідала тій меті, яку запропонувала три століття раніше французька “Плеяда”. І далі: *“Лесі потрібна була група, яка могла б висловити пошуки молоді, що прагнула до поетичного ідеалу, який дозволив би Україні досягнути вершини літературної творчості Європи і водночас дати собі зрозуміти, що той стан української літератури, в якому вона знаходиться, має свої недосконалості і слабкості”* [10, с. 123].

Роман Жилавий, знаний американський літературознавець із університету Монтана (Міссула) США, який виголошував завершальне слово першого дня роботи Колоквіуму, запропонував доповідь “Виступ проти деспотизму у Віктора Гюго та Лесі Українки”, розпочавши її такими словами: *“Кінець дев’ятнадцятого і початок двадцятого століття в українській літературі характеризуються прославленням боротьби за незалежність країни у сімнадцятому столітті (...) Саме в такому контексті Леся Українка, особливо чуйно сприйнявши звинувачення у свій бік про неможливість відсутність патріотизму у її творчості, написала “Бояриню”* [18, с. 127].

Висвітлюючи запропоновану тему, Р. Жилавий висунув такі тези:

- як і у “Карах” В. Гюго, наша поетеса порушує питання про право людини на індивідуальну та національну свободу. Вплив французького співця радше непрямий у цій поемі (...), відчувається подібністю демократичної тональності і духовної сили її віршів;
- бунтівний крик народу, що прагне свободи і хоче бути господарем своєї долі, нагадує крик народу в поетичній добірці французького поета; обидва поети оспівують душу народу, яка гнівно виступає проти несправедливості і гніту. Так само, як В. Гюго, Леся Українка провіщає в певному розумінні гуманну позицію непотвнення деспотизмові російського Наполеона III;
- як В. Гюго, так і Леся Українка звертається у своєму творі до біблійної розповіді про Каїна та Авеля як до алегорії, що показує два способи супротиву національній долі;
- ця драматична поема є алегорією дилеми української інтелігенції кінця дев’ятнадцятого століття, яка мала зробити вибір між панславізмом та незалежністю, між пером і мечем. Під іншим настроєм В. Гюго повинен був також зробити подібний інтелектуальний вибір під час появи на імператорському троні того Наполеона, якого він назвав “малим”.

Суботнє ранкове засідання колоквиуму, що проходило під головуванням ректора УВУ В. Яніва, розпочалося виступом “Леся Українка та відродження української літератури у двадцяті роки” Оксани Драй-Хмари Ашер із США.

Доповідачка зупинилася на тому періоді в історії України, що називався періодом “українізації” (1922–1930), коли з’явилися десятки літературних організацій, кожна із своєю політикою та програмою. Саме в той час постала група “неокласиків”, що сформувалася як керівна група української літератури і поставила собі за мету створити “першорядну літературу”. Головні засади групи виклав Микола Зеров, акцентуючи на потребі “*пояснення наших українських традицій та розвитку нашої літературної спадщини*”. Науковець наголосила на тому, що саме неокласики ще раз відкрили творчість Лесі Українки, яку “*не зрозуміли її сучасники: “Неокласики” захоплювалися нею і написали велику кількість нарисів про її творчість, серед яких есей Миколи Зерова 1924 року*”. [1, с. 142].

Як нагадала доповідач, одним із найпослідовніших дослідників творчості Лесі Українки був неокласик Михайло Драй-Хмара у критичній спадщині якого маємо і аналіз драми “Бояриня”, що займає особливе місце у творчості письменника: “*Михайло Драй-Хмара не лише був одним із найкращих спеціалістів у галузі віршованих діалогів, але відчував духовну спорідненість із поганським відчуттям природи, яке знаходимо у поетеси*” [1, 143].

Критик висловив відважну думку про те, що персонажі змальовані у драмі можуть належати будь-якій епосі і навіть могли б жити в радянській Україні. “*Якщо розглядати цей твір як алегорію, що приховує певні сторони нашого життя, – зазначав М. Драй-Хмара – в особі Степана, який втратив будь-яке почуття національної ідентичності, можна бачити представника певних представників інтелектуальної еліти України. Втративши контакт із своїми співвітчизниками, він пристосувався до російського суспільства, прийняв російську культуру, зрадивши свою*” [там само].

У драмі відобразилися і настрої самої Лесі Українки, які вона передає через переживання та страждання Оксани – молода жінка змагається за принципи національної ідентичності, але їй ніяк не вдається звільнитися від гніту московської бюрократії. *“В ностальгії героїні за дорогою їй Україною можна легко побачити ностальгію самої Лесі Українки, яка написала цей твір за кордоном, лікуючись від важкої недуги”*, наголошував М. Драй-Хмара.

Три доповіді колоквиуму – “Жінка у французькій літературі її епохи” (Б. Глинський, США), “Конфлікт поколінь у Лесі Українки” (Ольга Вітошинська, Париж) та “Леся Українка – етномузиколог” (Аристид Вірста) завершували суботнє засідання колоквиуму. З підсумковим словом на ньому виступив головуючий на засіданні В. Янів.

У доповіді “Жінка у французькій літературі її епохи” Б. Глинський зазначив, що хоча Леся Українка завжди з великим інтересом ставилася до французької літератури, вона ніколи не написала жодної статті, присвяченої винятково французькій літературі. Тим не менше, 1900 р. для російського журналу “Жизнь” вона підготувала статтю “Новые перспективы и старые тени” з підназвою “Новая женщина западноевропейской беллетристики”, в якій трактувала питання змалювання жінок в Англії, Німеччині, Норвегії, Італії і, особливо, у Франції. Реферуючи статтю Лесі Українки, літературознавець Б. Глинський присвятив свою доповідь жінці у французькій літературі – українська письменниця досліджувала, як письменники (від Мольєра, романтиків до Жорж Санд та Стендаля) показували жінок з їхніми пошуками та прагненнями. Зацікавлення Лесі Українки сягали й окремих питань дотичних до цієї проблеми – становище “особливої”, “незвичайної” жінки, питання “вільної любові” / “вільного одруження” тощо. Міркування авторки статті, зазначає Б. Глинський, пов’язувалися із творчістю Дюма-сина, Флобера (з його романом “Пані Боварі”), Е. Золя, хоча Леся Українка *“не виявляла особливої ентузіазму до нових натуралістів школи Золя”* [4, с. 148].

Автор доповіді не був повністю згідний із твердженням Лесі Українки, пояснюючи свою думку наступним чином: *“Мені видається, що натуралісти на чолі із Золя надали у своїй творчості важливе місце жінкам. В Золя жінка відіграє найважливішу роль. Якщо можна справедливо зауважувати, що Золя не був спроможний проникнути у всі закутки людської душі, його творчість заповнює ту прогалину, яку Леся Українка бачить у романістів “від Бальзака до Бурже” – відсутність зв’язку між “становищем жінки” та умовами суспільного існування. Саме середовищем позначені М’єти, Рене Саккарди, Жервези чи Нани. Якщо ці персонажі знаходяться в романах Золя, це значить, що їхні моделі існували у таких самих умовах, або подібних, які змалював Золя”* [4, с. 149].

На завершення своєї репліки, Б. Глинський мовив: *“Отже, видається, що критика натуралістів Лесею Українкою є поспішним судженням забарвленим антипатією до цього руху. Хотів би зауважити, що ця стаття писалася 1900 року. Мовлячи про ближчі роки, Леся Українка зазначає прогрес жінок у мистецтві та науках”* [там само].

Б. Глинський нагадав, що поступ жінок у науці та мистецтві, їхній прихід у деякі професії (Леся Українка звернула на це увагу) спонукав французьких письменників до того, що *“вони знов порушили у своїх творах питання про долю жінки”* [4, с. 150], а це, як зауважила поетеса, *“переважно звелось до питання одруження”* [там само].

Для глибшого з'ясування цього питання авторка статті звернулася до трьох найновіших романів – Марселя Прево, роману “Непокірна” братів Роні, оповідань Поля Бурже “Родинні драми” та його останніх романів.

Літературознавець додав, що не можна погодитися з тим, що “*Леся Українка залишається байдужою до творів, які описують жінку під непривабливим і несправедливим кутом зору. Вона вважає, що з усіх західноєвропейських літератур німецька література є тією літературою, яка виявляє найбільше довір'я проблемі рівності чоловіка із жінкою. І навпаки, література французька з найменшим довір'ям ставиться до такої рівності*” [4, с. 156]. Леся Українка, резюмував Б. Глинський, не була задоволена тим, як французькі письменники показували жінок, їхні прагнення і потреби. Вона хотіла б, щоб замість змальовувати жінку чи-то “в болоті”, чи на п'єдесталі, романістам потрібно подавали картину більш зрівноважену між двома крайнощами, картину, яка змальовувала б стан душі, думку, а також середовище, в якому проживає французька.

У доповіді “Конфлікт поколінь у Лесі Українки” літературознавець Ольга Вітошинська знову звернулася до драми “Бояриня” як твору, що своїми конфліктними ситуаціями символізував багато проблемних питань, пов'язаних із діяльністю поетеси. Як зазначила доповідач, “*уся творча діяльність Лесі Українки характерна між іншим боротьбою проти помилкових концепцій патріотів на літературно-політичні питання*” [16, с. 159]. Ця боротьба торкалася також і членів її сім'ї.

Доповідачка зосередила свою увагу на тих творах Лесі Українки, в яких конфлікт поколінь “*виступає найчіткіше*”: на драматичних поемах “Грішниця” та “В дому роботи, в країні неволі”, драмі “Адвокат Мартіан”, де маємо яскраво змальований конфлікт між поколінням молодих ідеалістів і старшим поколінням поміркованих людей, які бажать зберегти життя і дістати певні привілеї. У цьому творі, що читається, зазначила О. Вітошинська, як справжній сучасний твір, поетеса зуміла кинути попередження проти “обережності”, конформізму, мовчання яких не уникнула жодна родина, жодна оселя українського суспільства: “*Адвоката Мартіана можна прийняти як розповідь сучасного дисидента, в якій поетеса повторила попередження, висловлене в своїй “Кассандрі” про московського “троянського коня*” [16, с. 162].

Багато “татуйованих” проблем порушила Леся Українка і в іншій драмі “Бояриня” на український сюжет із історичних часів Гетьманату: протиставлення сім'ї Оксани з її відданістю шляхетним козацьким звичаям честі та незалежності сім'ї Степана, що присягнула на вірність Переяславським угодам; різниця між ментальністю двох родин (одна з них сподівається своїм вірогідданством і конформістською політикою дістати певні полегшення для загарбленої та поневоленої України). Сценічними діями другого і третього актів, зазначала доповідачка, Леся Українка показала велику різницю не лише між вільним життям і шляхетними звичаями в Україні, та важким життям у деспотичній і дикій Москві, але також між менталітетом вільного і шляхетного покоління та покоління вихованого на страху і рабській покорі, яке навіть не наважується зберегти звичаї своєї рідної землі. Завдяки своїй геніальній інтуїції та силі свого пророчого бачення, “*Леся Українка відтворила у сценічній третій дії усі засоби сучасної конспірації так, “немовби її персонажі живуть в СРСР ХХ століття, а не в Росії XVII ст.*” [16, с. 165].

Ще один конфлікт між молоддю різних суспільних класів, говорила О. Вітошинська, порушується у драмі “Оргія”: *“Хоча головним мотивом тут є поневолення мистецтва, конфлікт у ній породжується різним розумінням мистецтва та патріотизму головними персонажами твору”* [16, с. 167]. У драмі знову постає велика різниця між поколіннями того самого віку, але, як і в “Боярині”, одне покоління виховане у свободі, а інше у рабстві: *“одне і те саме покоління, але два світогляди; за давньою Грецією приховується сучасна Україна”* [16, с. 168].

Конфлікт між двома поколіннями – романтичним і прозаїчним – бачимо в “Лісовій пісні”, де висунена проблема володіння мистецтвом не задля користі його носія, а задля матеріального зиску. *“Як тільки Лукаш зраджує своє мистецтво і одружується із прозаїчною селянкою Килиною, зникають усі чари, усе стає сумним і потворним”* [там само].

Останнє засідання Колоквіуму завершувалося доповіддю “Леся Українка – етно-музиколог” паризького музикознавця Аристида Вірсти. Науковець зауважив, що зацікавлення поетеси народними піснями зародилося в неї під впливом матері Олени Пчілки, дядька М. Драгоманова та композитора М. Лисенка. Доповідач дав огляд різних співів, що їх записувала Леся Українка, які згодом дістали своє остаточне втілення у виданні, підготованому Климентом Квіткою: співи ритуальні та сезонні; співи купальські та петрівочні; різдвяні і новорічні пісні (коляди та щедрівки); весільні пісні (Леся Українка збирала їх, як і попередні, у різних селах Волині); співи на хрестини; співи про кохання, записані від Дарки Дмитрук, дівчини з Колодяжного; співи про родинне життя; козацькі і кріпацькі пісні. Зокрема пісні про правду і кривду, які Леся Українка записала із Клементом Квіткою на звуковому валику, 2 грудня 1908 р. в Ялті виконав бандурист Гончаренко, а нотний запис здійснив видатний фольклорист і музикознавець Філарет Колесса.

Леся Українка, нагадав доповідач, велику увагу звертала на народні балади; завдяки її зусиллям та фінансовій підтримці Ф. Колесса дістав змогу видати у Львові “Народні мелодії українських дум”. Як тільки з’явилося це видання, поетеса привітала видавця словами: “Тепер можна сказати, що наша пісня, наша дума ніколи не помре”.

На завершення доповіді А. Вірста зачитав уривок із “Мемуарів” композитора Д. Шостаковича, виданих 1980 р. у Парижі, в яких композитор розповів про трагічну долю декількох сотень українських бандуристів-лірників, яких 1933 р. за сталінським наказом підступно запросили до Харкова на “перший всеукраїнський з’їзд лірників і бандуристів” і там їх усіх розстріляли. *“... Одним із глибоких бажань Сталіна (і його оточення) було вбити “душу” українського народу. І саме задля такої незвичайної причини усі ці нещасні народні співаки, які так добре втілювали українську культурну традицію були так жорстоко знищені”* – резюмував А. Вірста [15, с. 173].

З підсумковою доповіддю про роботу Лесезнавчого колоквіуму 24 квітня 1982 р. у Сорбонні виступив ректор УВУ професор В. Янів, звернувшись до учасників наукового форуму такими словами: *“... Ми завершуємо наш колоквіум, присвячений життю і творчості Лариси Косач-Квітки, однієї з найвидатніших поетес свого часу. Сподіваюся, що колоквіум, який упродовж трьох сесій привертав нашу увагу своїми чотирнадцятьма цікавими і багато аргументованими доповідями, а також двома*

виступами, має непересічне значення (...) Наша зустріч мала би започаткувати поважну роботу щодо першого видання французькою мовою, присвяченого наступній 70-ій річниці смерті цієї маловідомої у Франції особистості, драми якої, тим не менше, дуже збагатили світову драматургію. Згадаймо відомий список світової літератури “Kindler Literatur-Lexikon”, який рекомендує чотири твори поетеси разом із їхнім докладним аналізом. Крім того, оскільки Леся Українка знала тенденції французької літератури, як про це свідчать різні виступи на нашому колоквіумі, (...) нашим завданням буде ознайомити широкого французького читача із цим виданням.

Ми матимемо вже третю поважну книжку, видану впродовж семи останніх років, яка відкриє французьким науковцям, і зокрема письменникам та історикам літератури, нового невідомого автора, який, проте, вартує їхньої уваги. Водночас, це буде другий том, виданий у співдружності з Інститутом загального і порівняльного літературознавства Сорбонни після збірника матеріалів Колоквіуму, присвяченого І. Франкові, що відбувся 12 листопада 1977 року. Мені здається, що порівняно з тим останнім колоквіумом ми зробили крок вперед. (...)” [6, с. 175–176].

В. Янів зазначив, що тематика Колоквіуму була складена так, що творчість поетеси вдалося показати на широкому фоні усього її часу, як політичному, так і суспільному, культурному. Учасники колоквіуму почули низку порівняльних досліджень окремих творів Лесі Українки, хоча можна з жалем констатувати, говорив доповідач, що залишилося осторонь багато інших важливих і значних драм поетеси. Окрім того, не прозвучала доповідь про зацікавлення, з яким Леся Українка ставилася до німецької літератури.

Ректор УВУ висловив сподівання, що наступний рік дозволить, можливо, ще більше розширити подібні дослідження, нав’язати нові контакти з німецькими, австрійськими та бельгійськими університетами, як це було під час святкування 250-ї річниці від дня народження Сковороди (1972–1973 рр.), коли відбулося 13 тематичних вечорів у Національному інституті слов’янських досліджень, Католицькому інституті Парижа, Лілля, а також із залученням багатьох університетів Німеччини (Мюнхен, Штутгарт) та Австрії (Відень, Інсбрук, Зальцбург).

“Наша команда автоматично розпадеться після колоквіуму, продовжив В. Янів, однак, повернувшись у свої країни, її члени повинні у свою чергу створити на місцях нові команди, продовжити нашу працю у співробітництві з різними університетськими інституціями під нашим патронатом і з нашими рекомендаціями. Багатство наших доповідей не вичерпується аналізом різних творів; ще інші теми виникають із тих різних тем, якщо не з усієї творчості Лесі Українки” [6, с. 178]. В. Янів зауважив, крім того, що було б доцільним доповнити заплановане видання матеріалів лесезнавчого Колоквіуму лаконічною біографією поетеси¹. Розповідь про Колоквіум “Леся Українка”, проведений у Сорбонні 23–24 квітня 1982 р., була б неповною без інформації про найновіші лесезнавчі французькомовні розвідки.

Із найновіших розвідок про Лесю Українку варто, безперечно, згадати дві літературознавчі статті, що з’явилися в антологічних виданнях 2000 та 2004 років. Пер-

¹ У “Actes du Colloque Lessia Oukraïnka” (Sorbonne, les 23 et 24 avril 1982), виданих 1983, було поміщено розділ “Життя Лесі Українки” авторства Ольги Вітошинської, список опублікованих творів, що з’явилися за життя поетеси, світлина з різних періодів її життя [17].

ша з них була вступною статтею до подачі окремих зразків поетичної і драматургійної творчості української поетки у т. 12 видання 12-томної бельгійської антології “Patrimoine littéraire européen. Anthologie en langue française sous la direction de J.-C. Polet” (Bruxelles, 1993–2000), яку можна вважати непересічним явищем в історії подібних антологічних видань, в яких презентувалася українська література.

Творча персоналія Лесі Українки, подана у т. 12 бельгійської антології, що мав назву “Глобалізація Європи” (або “Європа у світі”) і охоплював 1885–1922 рр., вводилася ґрунтовною статтею ученого-літературознавця А. Жуковського, який був і автором ще однієї лесезнавчої публікації, що впроваджувала окремі зразки літературної творчості письменниці в розділі про Лесю Українку у виданні “Anthologie de la littérature ukrainienne du XIe au XXe siècle”, підготованому осередком НТШ в Сарселі (Франція) і надрукованому 2004 року в Україні.

Презентацію творчого доробку Лесі Українки завершувала її французькомовна стаття “Голос російської ув’язненої”, яку поетеса написала, осуджуючи тих французьких поетів і мистців, які славили царську сім’ю у Версалі, забувши про репресії, політичні переслідування, яких зазнавала творча інтелігенція в Росії Олександра III.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Asher Oxana*. Lessia Oukraïнка et la Renaissance de la littérature ukrainienne au cours des années vingt / O. Asher // Actes du Colloque Lessia Oukraïнка (Sorbonne, les 23 et 24 avril 1982). – Paris-Munich, 1983. – P. 139–144.
2. *Cadot Michel*. Avant-propos / M. Cadot // Actes du Colloque Lessia Oukraïнка (Sorbonne, les 23 et 24 avril 1982). – Paris-Munich, 1983. – P. 7–8.
3. *Fedenko Bohdan*. Lessia Oukraïнка comme écrivain politique / B. Fedenko // Actes du Colloque Lessia Oukraïнка (Sorbonne, les 23 et 24 avril 1982). – Paris-Munich, 1983. – P. 41–53.
4. *Hlynskyi Borys*. Lessia Oukraïнка et la littérature française de son époque / B. Hlynskyi // Actes du Colloque Lessia Oukraïнка (Sorbonne, les 23 et 24 avril 1982). – Paris-Munich, 1983. – P. 145–157.
5. *Janiv Volodymyr*. Le problème de la famille à travers le “Chant de la forêt” de Lessia Oukraïнка et les “Ombres des ancêtres oubliés” de Mykhaylo Kotsiubynskyi / V. Janiv // Actes du Colloque Lessia Oukraïнка (Sorbonne, les 23 et 24 avril 1982). – Paris-Munich, 1983. – P. 73–84.
6. *Janiv Volodymyr*. Allocution de clôture / V. Janiv // Actes du Colloque Lessia Oukraïнка (Sorbonne, les 23 et 24 avril 1982). – Paris-Munich, 1983. – P. 175–179.
7. *Joukovsky Arcady*. Lessia Oukraïнка dans le mouvement national / A. Joukovsky // Actes du Colloque Lessia Oukraïнка (Sorbonne, les 23 et 24 avril 1982). – Paris-Munich, 1983. – P. 9–26.
8. *Kaczurowskyi Ihor*. “Dévouée à la vérité et à la beauté” / I. Kaczurowskyi // Actes du Colloque Lessia Oukraïнка (Sorbonne, les 23 et 24 avril 1982). – Paris-Munich, 1983. – P. 99–109.
9. *Kosyk Volodymyr*. L’époque de Lessia Oukraïнка / V. Kosyk // Actes du Colloque Lessia Oukraïнка (Sorbonne, les 23 et 24 avril 1982). – Paris-Munich, 1983. – P. 27–40.
10. *Kuropas Bohdan*. La Pléiade dans l’oeuvre de Lessia Oukraïнка / B. Kuropas // Actes du Colloque Lessia Oukraïнка (Sorbonne, les 23 et 24 avril 1982). – Paris-Munich, 1983. – P. 111–125.
11. *Morel Jacques*. Lessia Oukraïнка et le mythe de Don Juan / J. Morel // Actes du Colloque Lessia Oukraïнка (Sorbonne, les 23 et 24 avril 1982). – Paris-Munich, 1983. – P. 63–72.
12. *Mytrovytch Kyrylo*. Aspects philosophiques de l’oeuvre de L. Oukraïнка / K. Mytrovytch // Actes du Colloque Lessia Oukraïнка (Sorbonne, les 23 et 24 avril 1982). – Paris-Munich, 1983. – P. 55–60.
13. *Oeuvres de L. Oukraïнка publiées de son vivant* // Actes du Colloque Lessia Oukraïнка (Sorbonne, les 23 et 24 avril 1982). – Paris-Munich, 1983. – P. 189–193.

14. *Slavoutych Yar*. La métaphore dans l'oeuvre de Lessia Oukraïнка / Y. Slavoutych // Actes du Colloque Lessia Oukraïнка (Sorbonne, les 23 et 24 avril 1982). – Paris-Munich, 1983. – P. 85–97.
15. *Wirsta Aristide*. Lessia Oukraïнка, ethnomusicologue / A. Wirsta // Actes du Colloque Lessia Oukraïнка (Sorbonne, les 23 et 24 avril 1982). – Paris-Munich, 1983. – P. 169–173.
16. *Witochynska Olha*. Le conflit des générations chez Lessia Oukraïнка / O. Witochynska // Actes du Colloque Lessia Oukraïнка (Sorbonne, les 23 et 24 avril 1982). – Paris-Munich, 1983. – P. 159–168.
17. *Witochynska O*. Vie de Lessia Oukraïнка / O. Witochynska // Actes du Colloque Lessia Oukraïнка (Sorbonne, les 23 et 24 avril 1982). – Paris-Munich, 1983. – P. 183–188.
18. *Zylavyi Roman*. La révolte contre le despotisme chez Victor Hugo et Lessia Oukraïнка / R. Zylavyi // Actes du Colloque Lessia Oukraïнка (Sorbonne, les 23 et 24 avril 1982). – Paris-Munich, 1983. – P. 127–136.

Стаття надійшла до редколегії 22.10.2013

Прийнята до друку 13.01.2014

ПАРИЖСКИЙ КОЛЛОКВИУМ “ЛЕСЯ УКРАИНКА” 1982

Ярэма Кравець

Львовский национальный университет имени Ивана Франко,

ул. Университетская 1, Львов, 79000, Украина;

e-mail: yaremakravets@gmail.com

В отечественных исследованиях творчества Леси Украинки недостаточно известный Парижский коллоквиум “Лесья Украинка”, организованный в 1982 году отделом общего и сравнительного литературоведения Сорбонны и философским факультетом УСУ (Мюнхен). Коллоквиум, работавший с участием пятнадцати авторитетных докладчиков украинской диаспоры Франции, США, Канады, а также ведущих французских ученых-славистов, стал настоящим форумом изучения литературного наследия украинской поэтессы.

Ключевые слова: Лесья Украинка, Парижский коллоквиум, компаративистика, деспотизм, национальное движение, возрождение.

PARIS COLLOQUIUM “LESIA UKRAINKA” (1982)

Yarema Kravets

Ivan Franko National University of L'viv,

1 Universytets'ka St, L'viv, 79000, Ukraine;

e-mail: yaremakravets@gmail.com

Paris colloquium “Lesia Ukrainka”, insufficiently famous in native Lesia Ukrainka studies, is talked about in the article. That colloquium was organized in 1982 by the department of general and comparative literary criticism of Sorbonne and by UFU philosophical faculty (Munich). Having collected fifteen authoritative lecturers of the Ukrainian Diaspora of France, USA, Canada and having included leading French scientists-specialists of Slav languages and literature, colloquium has become a real forum of Lesia Ukrainka studies.

Keywords: Lesia Ukrainka, Paris colloquium, comparativism, despotism, national movement, revival.